

1. Bevezetés

A büntető igazságszolgáltatás egyik kevésbé vizsgált, mégis rendkívül összetett intézményrendszerre a pártfogó felügyelet, amely egyszerre hordoz magában büntetőjogi, szociálpolitikai és társadalomtörténeti vonásokat. A pártfogó felügyelet – mint a bűnismétlés megelőzését és a társadalmi visszailleszkedést célzó, kontrolláló és támogató funkciót egyaránt betöltő jogintézmény – jelentőségét a szakirodalom is hangsúlyozza.¹ Történeti gyökerei a 19. századig nyúlnak vissza, amikor a rabsegélyezés és az utógondozás gondolata először jelent meg a hazai jogi és társadalmi diskurzusban.² Eötvös József, Deák Ferenc és Finkey Ferenc munkássága már korán rámutatott arra, hogy a büntetéssel szemben a re-integráció, a társadalmi visszailleszkedés elősegítése is kiemelt jelentőséggel bír. A századfordulón Angyal Pál tevékenysége és a Patronage Egyesületek Országos Szövetségének megalakulása új lendületet adott a pártfogás szervezeti és szakmai fejlődésének.³

Nemzetközi összehasonlításban a pártfogó felügyelet fejlődése eltérő utat járt be, míg a kontinentális jogrendszerekben (pl. Németország, Franciaország) főként a feltételes szabadság és a felfüggesztett szabadságvesztés intézményéhez kapcsolódik, addig az angolszász országokban (pl. Egyesült Királyság, USA) önálló szankcióként, a *probation* rendszerében jelent meg. Mindkét modellben közös, hogy a kontroll és támogatás kettőssége, valamint a közösségi igazságszolgáltatás előtérbe kerülése meghatározóvá vált az elmúlt évtizedekben.⁵

A tanulmány központi kutatási kérdése, hogy a pártfogó felügyelet miként fejlődött a magyar büntető igazságszolgáltatásban, milyen társadalmi, politikai és jogi tényezők határozták meg intézményi átalakulását, valamint hogyan jelent meg a kontroll és támogatás kettőssége a jogintézmény történeti korszakai során. A vizsgálat illeszkedik a magyar jogtörténeti kutatások azon főbb irányzataihoz, amelyek a büntetőjogi intézmények társadalmi beágyazottságát, adaptációs képességét és a jogalkotás-jogalkalmazás kölcsönhatásait helyezik előtérbe. Ezzel a tanulmány nem csupán kronologikus áttekintést kíván nyújtani, hanem hozzájárul a pártfogó felügyelet mint „Janus-arcú” intézmény történeti szerepének és jelentőségének mélyebb megértéséhez is.

A történeti-összehasonlító módszertan alkalmazásával a tanulmány jogszabályokat, jogtörténeti dokumentumokat és korabeli szakirodalmat eleméz, különös tekintettel a pártfogó felügyelet kontroll- és támogatásfunkcióinak változásaira és ezek társadalmi beágyazottságára.

Mitrovics Zoltán*

A hazai pártfogó felügyelet történeti áttekintése

2. A rabsegélyezés és a patronage egyesületek kialakulása

Az első magyar büntetőkódex-tervezet már a megtorlás mellett hangsúlyozta a nevelés és a társadalom védelmének célját is, ám a tervezet végül – főként történelmi okokból – nem került az országgyűlés elé.⁶ A rabsegélyezés szükségessége a kiegyezést követően merült fel ismét, ekkor azonban a hangsúly inkább az elítéltek ellenőrzésén, mint támogatásán volt.

Az első rabsegélyező egyesület 1873-ban alakult Budapesten, ezt követően országshoz több hasonló szervezet jött létre. Ezek működését előbb az Országos Patronage Táncs, majd 1909-től – Angyal Pál kezdeményezésére – a Patronage Egyesületek Országos Szövetsége fogta össze.⁷

A rabsegélyezés egyik kulcskérdése a finanszírozás volt. Az elítéltek visszaesési kockázata jelentősen csökkent, ha szabadulásuk után a munkába állásig biztosítani tudták saját és családjuk megélhetését. Korszakalkotó jelentőségű volt az 1878. évi V. törvénycikk (*Csemegi-kódex*⁸) 27. §-a, amely előírta, hogy a pénzbüntetésekbeől származó bevételeket az elítéltek segélyezésére, illetve fiatal elítéltek javítóintézeteinek fenntartására kell fordítani. Ez a rendelkezés jelentős anyagi forrást biztosított a rabsegélyező egyesületek számára, hozzájárulva számuk növekedéséhez, 1909-re már 33 egyesület működött az országban.⁹

Az állami támogatás azonban 1887-re a negyedére csökkent, majd 1921-re teljesen megszűnt, ami komoly működési nehézségeket okozott.¹⁰ A rabsegélyezés problémái azonban nem kizárólag a forráshiányra vezethetők vissza. Angyal Pál szerint az állami támogatás túlságosan hivatalos jelleget adott az egyesületeknek, így elveszítették kapcsolatukat a

Angyal Pál portréja⁴

* Mitrovics Zoltán, egyetemi tanársegéd, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Közösségi és Szociális Tanulmányok Tanszék, ORCID: 0009-0007-1806-5733

társadalommal, tevékenységük egyre inkább bürokratikusá vált, és a támogatás a szabadult elítéltekre és szűk családjukra szűkül. Angyal Pál ezzel szemben a *patronage* egyesületek tevékenységének kiterjesztését szorgalmazta, nemcsak a szabadult elítéltekre, hanem mindazokra, akik a bűnözés veszélyének vannak kitéve. Fontosnak tartotta az egyéniesített beavatkozást, amelynek eszközei között kiemelt helyen szerepelt a munkához jutás segítése, az étel- és ruházati adományok, valamint az iskoláztatási költségek fedezése. Szükségnek látta egy olyan pártfogói intézmény létrehozását, amelyben a pártfogó rendszeresen ellenőrzi a pártfogoltat, ugyanakkor támogatást is nyújt számára lakhatási, erkölcsi vagy jogi kérdésekben. A hatékony működés érdekében az egyesületi kereteket tartotta megfelelőnek, de hangsúlyozta az állami támogatás és felügyelet fontosságát is. Közös célként fogalmazta meg a társadalom védelmét a devianciától és bűnözéstől, amelyhez az állam, a társadalom és az intézmények együttműködését tartotta szükségesnek.¹¹

A rabsegélyező egyletek tevékenységének kiterjesztése, a fent említett *patronage* elemekkel nem mindenhol történt meg sikeresen. Néhány megyében jól működtek az újonnan létrejött vagy átalakult egyesületek, máshol azonban a pártfogói tevékenységet kijelölt választmányi tagok látták el, akik gyakran nem tudtak megfelelni a feladatnak. Előfordult, hogy egy területen a rabsegélyező egylet mellett párhuzamosan *patronage* egyesület is működött.¹² Az 1911-es harmadik *patronage* kongresszuson a szakemberek javasolták, hogy a *patronage* tevékenység váljon állami feladattá. Indoklásuk szerint az 1908. évi XXXVI. törvénycikk (*I. Büntetőnovella*) életbelépésével a patronázs munka a büntető igazságszolgáltatás szerves részévé vált, amelyet nem lehetett tovább az önkéntesség esetlegességére bízni.¹³ Az állami szerepvállalás növelésére irányuló törekvéseket azonban az első világháború megakadályozta.

3. Az I. Büntetőnovella és a pártfogó felügyelet intézményesülése

Az 1908. évi XXXVI. törvénycikk (*I. Büntetőnovella*) jelentős mérföldkő volt a pártfogó felügyelet állami feladattá válásában. A törvény először tette lehetővé a fiatalok elkövetők próbára bocsátását, amelyet szigorú felügyelet mellett, egy év időtartamra lehetett elrendelni. Kerezi Klára értelmezése szerint ez a jogintézmény elsősorban a „javulékony, de veszélyeztetett” fiatalok számára irányult, és a hangsúly ekkor még egyértelműen a kontrollfunkcióra, nem pedig a támogatásra helyeződött.¹⁴ Ezt támasztja alá a törvény 22. §-a is, amely előírta, hogy a felügyelettel megbízott személy folyamatosan ellenőrzi a fiatalok magatartását, és a próbaidő leteltével jelentést készít a bíróság számára. A felügyeletet ekkor még elláthatta a fiatalok törvényes képviselője, gyermekmenhely, gyermekvédő egyesület vagy más, erre a célra szervezett hivatal. A novella további két esetben – a javítóintézetből

történő kísérleti kihelyezés, valamint a feltételes szabadon bocsátás során – is előírta a fiatalok felügyeletének szükségességét.¹⁵ Összességében tehát az *I. Büntetőnovella* teremtette meg a pártfogó felügyelet hivatásként való elismerésének és állami intézményi keretek közötti foglalkoztatásának alapjait.

A törvényi rendelkezések végrehajtásának részleteit az igazságügy-miniszteri rendelet¹⁶ szabályozta, külön fejezetet szentelve a „pártfogók és pártfogó tisztviselők” feladataira. A rendelet kétféle pártfogót különböztetett meg: a társadalmi pártfogókat és a hivatásos pártfogókat.¹⁷ A társadalmi pártfogókról a fiatalok bírósága névjegyzéket vezetett, melyre a bíróság területén működő patronázs egyesületek pártfogói feladatokra önként jelentkező tagjai kerültek fel. A pártfogó kijelölésekor a bíróság ezen nevek közül választotta ki a pártfogót. Amennyiben nem talált a feladatra alkalmas személyt, akkor megkereshette a területén működő patronázs egyesületeket, tantestületeket, fiatalok felügyelő hatóságát, az állami gyermekmenhelyek vezetőségét, az állami gyermekvédelem körében szervezett telepbizottságokat vagy az elsőfokú közigazgatási hatóságot annak érdekében, hogy pártfogót ajánljanak.¹⁸ Azokhoz a bíróságokhoz, ahol nagyobb számban voltak a fiatalok terheltek vagy egyéb okok indokolták, az igazságügyi miniszter pártfogó tisztviselőt nevezett ki, ő volt a hivatásos pártfogó. A pártfogó tisztviselő munkájára vonatkozóan esküt tett, munkavégzéséért tiszteletdíjban részesült, és munkáját részletesen szabályozta a rendelet.

A hivatásos pártfogó tisztviselők feladatai között szerepelt a környezettanulmány elkészítése, a bírósági tárgyalásokon való részvétel, a fiatalok ideiglenes elhelyezésének megszervezése, a házi felügyelet és próbára bocsátás ellenőrzése, a kísérletileg kihelyezett és feltételes szabadult fiatalok magaviseletének felügyelete, a társadalmi pártfogók munkájának ellenőrzése, valamint jelentéstétel a bíróság és a gyámhatóság felé.¹⁹ Ezek a feladatok elsősorban a kontrollfunkciót hangsúlyozták. Ezzel szemben a társadalmi pártfogók főként támogató, segítő tevékenységet láttak el, ők végezték a segélyezést, segítettek a munkavállalásban, egyéb problémák megoldásában.²⁰ Bár a próbára bocsátás mind etikai, mind közgazdasági szempontból előnyösnek bizonyult, a bíróságok kezdetben idegenkedtek a jogintézmény alkalmazásától.²¹

A pártfogó felügyelet fejlődését ezt követően jelentősen visszavetette az első világháború. A háború hatására csökkent a bűncselekmények száma, mellyel párhuzamosan értelemszerűen a pártfogó felügyeletre szoruló száma is csökkent. A háború hatására átalakultak a patronázs egyesületek is, új feladatokkal bízták meg őket, többek között a hadifoglyok segélyezése, a sebesültek ápolása, gondozása vált feladatukká.²² Az első világháború után ismét történtek kísérletek a pártfogó tevékenység megerősítésére – például 1933-ban megalakult a Patronázs Szövetségek Magyar Egyesülete –, de a második világháború ismét gátat szabott a fejlődésnek.

4. A pártfogó felügyelet háttérbe szorulása és újjáéledése

A második világháború után Magyarországon a szocialista rendszer ideológiája szerint a teljes foglalkoztatottság és a társadalmi egyenlőség megvalósulása mellett a bűnözés okafogyottá válik, így az utógondozás és a pártfogó felügyelet szükségessége is megkérdőjeleződött. Ennek következtében az 1950-es években a pártfogói tevékenységet szinte teljesen megszüntették, csupán a szabadulásra történő felkészítő beszélgetések és az adományozás maradtak meg. A kommunista eszménykép azonban nem vált valóra, a bűnözés nem szűnt meg, ezért az 1960-as évektől újra felismerték az utógondozás és a pártfogó felügyelet szükségességét.²³ Az első jelentős szabályozás az 1.105/1954. (XII. 17.) sz. minisztertanácsi határozat volt,²⁴ amely előírta a szabadultak foglalkoztatásának biztosítását.²⁵ Ezt követte az 55/1960. (XII. 22.) sz. kormányrendelet,²⁶ amely már konkrét eljárásrendet írt elő a börtönből szabadultak munkába állítására, de a pártfogó felügyeletről még nem rendelkezett. A 12/1965. (VII. 11.) sz. kormányrendelet²⁷ szintén az utógondozás feladatait szabályozta, de egységes szervezeti keretet továbbra sem hozott létre. Tehát sem az 1960-ban, sem az 1965. évben megalkotott kormányrendelet nem tűzte ki célul egységesen működő utógondozási tevékenységet végző pártfogó felügyelői tevékenység létrehozását.²⁸

4.1. A fiatalkorúak pártfogó felügyeletének intézményesülése

Az 1961. évi V. törvény (Btk.) a fiatalkorúak esetében már kötelezően írta elő a pártfogó felügyelet elrendelését próbára bocsátás, javító-nevelő munka, felfüggesztett szabadságvesztés, feltételes szabadságra bocsátás vagy javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás esetén.²⁹ Dávid Ferenc kritikusan értékelt a rendszer hatékonyságát, rámutatva, hogy a sikeresség elsősorban a fiatalkorú családi és környezeti háttérétől függött, illetve a pártfogó felügyelet néhány hónapos időtartamát is túl rövidnek találta, ezért azt a javaslatot tette, hogy a pártfogó felügyelet legrövidebb időtartama 1 év legyen. Kifogásolta továbbá, hogy azon fiatalkorúak esetében, akik szabadságvesztés büntetésükből kitöltve szabadulnak, nincs kötelezően elrendelt pártfogó felügyelet, holott véleménye szerint nekik is legalább akkora szükségük lenne a támogatásra, mint kedvezménytel szabaduló társaiknak.³⁰ A fiatalkorú bűnelkövetőkkel végzett pártfogó felügyelői munka szolgálatba szervezésére 1970-ben került sor, amikor a 131/1970. (M. K. 15.) MM utasítással³¹ létrehozták a fiatalkorú elkövetőkkel foglalkozó pártfogó szolgálatot, melyet a gyermekvédelem rendszerébe integráltak.³² Az utasítás megteremtette annak lehetőségét, hogy a társadalmi pártfogók mellett, megyénként három-hat, illetve a fővárosban nyolc-tizenkettő fő, pedagógus végzettségű hivatásos pártfogó kezdje meg

működését. A hivatásos pártfogók irányítása, továbbképzésük biztosítása a gyermek- és ifjúságvédő intézetek igazgatóinak feladatkörébe került.³³

4.2. A felnőttkorúak utógondozása és pártfogó felügyelet kiterjesztése

A felnőttkorúak tekintetében az utógondozási és a pártfogó felügyelői feladatok elvégzéséért felelős hivatásos pártfogói hálózatot a szabadságvesztésből szabadult személyek utógondozásáról szóló 1975. évi 20. törvényerejű rendelet³⁴ megalkotásával hozták létre. A pártfogó felügyelet céljaként már ekkor is a társadalomba való megfélelő beilleszkedés és az ehhez szükséges szociális feltételek biztosításának elősegítése került meghatározásra. A célok elérése érdekében az 1975. évi 20. törvényerejű rendelet 1. § (2) bekezdése alapján az utógondozás magában foglalta az arra rászoruló szabadultak segítségét és támogatását, valamint az olyan szándékosan elkövetett bűncselekmény miatt elítéltek ellenőrzését és felügyeletét, akiknél fennállt a bűnisméltés veszélye. Látható, hogy itt is erőteljesen megjelent a pártfogó felügyeletre jellemző kettősség, egyrészt egy támogató funkciót, másrészt egy kontrolláló, ellenőrző funkciót betöltő személy feladatkörei jellennek meg erőteljesen. A jogszabály a felnőttkorú bűnelkövetők tekintetében a megyei bíróságok hatáskörébe utalta a feladatot, mely alapján a bíróságok hivatásos pártfogók foglalkoztatását kezdte meg.³⁵ A jogszabályban a felnőttkorú szabadultak tekintetében lehetővé tette, hogy önkéntesen vegyenek igénybe pártfogó felügyelői segítséget (utógondozást), illetve a bíróság még a szabadulás előtt elrendelte annak a fogvatartottnak a kötelező pártfogó felügyeletét, akit szigorított őrizetből bocsátottak el, aki kitiltás hatálya alatt állt, illetve akivel szemben az újabb bűnelkövetés megelőzése érdekében kötelező magatartási szabályok előírására és felügyeletre volt szükség. A pártfogó felügyelet időtartama a bíróság által meghatározott ideig tartott, de generális maximuma a szabadulást követően három év volt. Az utógondozottak megfelelő támogatása érdekében a jogszabály különböző feladatokat szabott meg többek közt a büntetés-végrehajtási intézetek részére. Előírta részükre, hogy még a szabadulást megelőzően kötelesek voltak felmérni, hogy az elítélt hol fog letelepedni, milyen munkát kíván végezni, és annak érdekében, hogy a fogvatartott ehhez kapcsolódóan ügyeit intézni tudja, biztosítani kellett számára, hogy családjával, leendő munkáltatójával és a pártfogó felügyelővel levél útján vagy személyesen is felvegye a kapcsolatot.³⁶ A munkáltatók részére a jogszabály előírta, hogy a szabaduló foglalkoztatása priusza miatt nem volt megtagadható, kivéve, ha a munkakör betöltésének a büntetlen előélet volt a feltétele. A pártfogolt ellenőrzése kapcsán a jogszabály az utógondozott részére két kötelezően megtartandó szabályt fogalmazott meg, egyrészt az előírt külön magatartási szabályok betartásának kötelezettségét, másrészt általános magatartási szabályként határozta meg, hogy a pártfogolt köteles a pártfogó felügyelővel rendszeresen kapcsolat tartani, és az életvitelével kapcsolatban

rendszeresen köteles tájékoztatást nyújtani a pártfogó felügyelő részére. A fentiek alapján elmondhatjuk, hogy a felnőttkorúakkal végzett hivatásos pártfogó felügyelői munka célcsoportját a börtönből szabadulók tették ki, a velük végzett pártfogó felügyelői tevékenységeket összefoglalóan utógondozásnak nevezték.

4.3. A pártfogó felügyelet mint büntetőjogi intézkedés

A pártfogó felügyelői tevékenység tekintetében a következő változást az 1978. évi IV. törvény a *Büntető Törvénykönyvről* eredményezte, amely egyértelműen kettéválasztotta az utógondozási és az egyéb pártfogó felügyelői tevékenységet. Az 1978-as törvény az intézkedések között helyezte el a pártfogó felügyeletet, lehetővé tette, hogy más büntetés vagy intézkedés mellett a pártfogó felügyelet alkalmazhatóvá váljon. A jogszabály rendelkezett a pártfogó felügyelet elrendelhetőségének és kötelező megállapításának eseteiről is, mind felnőtt, mind fiatalos elkövetők esetében. A felnőttkorú elkövetők esetében pártfogó felügyelet vált elrendelhetővé a vádemelés elhalasztásának tartamára, a feltételes szabadság tartamára, a próbára bocsátás és a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaidejére. A bíróság obligatórius jelleggel állapította meg a pártfogó felügyelet fennállását azon visszaeső esetében, akit feltételes szabadságra bocsátottak, próbára bocsátottak, vagy akivel szemben a szabadságvesztés végrehajtását felfüggesztették.

Fiatalos elkövetők esetében a jogszabály szigorúbb volt. A *Btk.* alapján a felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt, a próbára bocsátott, a feltételes szabadságra bocsátott, a javítóintézetből ideiglenesen elbocsátott és az a fiatalos, akivel szemben a vádemelést elhalasztották, pártfogó felügyelet alatt állt, tehát az ő esetükben kötelező volt a pártfogó felügyelet fennállásának megállapítása. Az „új” *Btk.*-hoz kapcsolódott a *büntetések és az intézkedések végrehajtásáról* szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet (*Bv. tvr.*),³⁷ amely a pártfogó felügyelet végrehajtása tekintetében a részletszabályokról rendelkezett. A jogszabályban újrafogalmazták a pártfogó felügyelet célját, amely alapján: „A pártfogó felügyelet célja, hogy az elkövető ellenőrzésével és irányításával elősegítse annak megakadályozását, hogy ismételten bűncselekményt kövessen el, és segítséget nyújtson a társadalomba való beilleszkedéséhez, az ehhez szükséges szociális feltételek megteremtéséhez.”³⁸ A törvényerejű rendeletben szabályozottak szerint a felnőttkorúak tekintetében a pártfogó felügyelet elrendelhetővé vált a szabadságvesztés büntetésükből kitöltve szabaduló elítéltek és a szigorított őrizetből véglegesen elbocsátottak esetében is, amennyiben társadalmi reintegrációjuk sikeressége érdekében pártfogó felügyelői kontrollra és támogatása van szükségük. Ebben az esetben a *Bv. tvr.* a pártfogó felügyelet időtartamának generális minimumát egy évben, míg maximumát három évben határozta meg, azzal, hogy a bíróság az időtartamot években határozza meg. A jogszabály kibővítette az általános magatartási szabályok körét, de továbbra is lehetővé tette a bíróságok számára az általános magatartási szabályokon

kívül további külön magatartási szabályok előírásának lehetőségét, illetve ezek módosítását indokolt esetben.³⁹ A pártfogó felügyelet végrehajtásáért a bíróságok voltak a felelősek, akik a pártfogó felügyelők útján intézkedtek a végrehajtás érdekében, de közreműködő szervként a jogszabály meghatározta a rendőrséget és egyéb állami szerveket, illetve megjegyzi, hogy a munkát támogatják az állampolgárok is. Tehát a jogszabály továbbra is a cél érdekében az állami és társadalmi szervezetek bevonásával megvalósított közös munkát szorgalmazta.⁴⁰

A *Bv. tvr.* külön fejezetben foglalkozott az utógondozással. Kifejezetten önkéntessé tette az utógondozás igénybevételének lehetőségét a szabadságvesztésből szabadult elítéltek számára, a jogszabály megfogalmazása alapján „a szabadságvesztésből szabadult elítélt segítséget és támogatást kérhet különösen a munkába állásához, a letelepedéséhez és szállás biztosításához, a megkezdett tanulmányok folytatásához”.⁴¹ A fiatalosok tekintetében a jogszabály kimondta, hogy az ő pártfogó felügyeletüket a gyámhatóság látja el, a mellette működő hivatásos és társadalmi pártfogók közreműködésével, amelynek részleteit „a fiatalosok pártfogó felügyeletéről, a javítóintézeti nevelésről és egyes eljárási rendelkezésekről” szóló 6/1980. (VI. 24.) OM rendelet szabályozta. A pártfogó tevékenység kapcsán tehát ebben az időszakban egyfajta kettősség volt megfigyelhető, amely mind szervezetileg, mind szabályozásában eltért. Míg a fiatalosok pártfogó felügyeletének végrehajtása a gyámhatóságokhoz volt illesztve, addig a felnőttkorúak pártfogó felügyeletének végrehajtásáért és az utógondozás megvalósításáért a megyei bíróságok voltak a felelősek. A szabályozás tekintetében a *Bv. tvr.* volt az irányadó, de a fiatalosok vonatkozásában a már említett OM rendelet is tartalmazott külön szabályokat.

5. Szervezeti kettősség és működési problémák 1990–2003 között

A rendszerváltást követően a pártfogó felügyelet szervezeti rendszere továbbra is kettős maradt, a felnőttkorúak pártfogó felügyelete az Igazságügyi Minisztériumhoz, területileg a megyei bíróságokhoz tartozott, míg a fiatalosoké a Szociális és Családügyi Minisztériumhoz, területileg a megyei közigazgatási hivatalokhoz. Ekkor még a fiatalos és a felnőttkorú pártfogolás két, egymástól független szervezeti rendszerben működött. Ez a szétválasztott működés számos problémát eredményezett: hiányzott az egységes szakmai irányítás, nem alakult ki közös szakmai standard, az ügymenet eltért és az információcsere sem volt biztosított. A pártfogó felügyelet fragmentált működésének megszüntetésére egészen 2003-ig kellett várni.⁴² A szakmai kritikák az 1990-es években felerősödtek. Kerzsi Klára (1990) rámutatott, hogy a pártfogó felügyelet kontrolljellege erősödött, miközben a támogató funkciók háttérbe szorultak. Megfogalmazása szerint „a tevékenység punitatív vonása felerősödik”.⁴³ Vathy Ákos hangsúlyozta, hogy a rendszerváltás után megszűntek azok az állami vállalati megállapodások, amelyek a pártfogókat

munkába helyezését biztosították, így a szabadult elítéltek reintegrációja szinte lehetetlenné vált.⁴⁴ Ördögh László a pártfogolti létszám jelentős csökkenését emelte ki, amelynek oka, hogy a bíróságok az eszköztelenség miatt nem rendeltek el pártfogó felügyeletet, amikor lehetőség lett volna rá.⁴⁵ Dér Mária tanulmányában arra hívta fel a figyelmet, hogy a pártfogó felügyelet személyi igazolványba történő bejegyzése⁴⁶ éppen a jogintézmény céljaival ellentétes hatást vált ki, hiszen amennyiben a társadalmi környezet a pártfogó felügyeletről tudomást szerzett, nehezebbé vált a pártfogolt beilleszkedése, reintegrációja.⁴⁷ A pártfogó felügyeletet ért kritikákban közös álláspontként fogalmazódott meg, hogy a jogintézményhez kapcsolódó magatartási szabályok betartása és betartatása is komoly problémákba ütközött. Kerezsi Klára 2002-es tanulmányában az eltelt idő ellenére továbbra is arról számolt be, hogy a pártfogó felügyelet legnagyobb problémái között találjuk az eszköztelenséget, a támogatórendszer hiányát, mely rendkívüli mértékben nehezíti a pártfogó felügyelők munkáját.⁴⁸ A magyar pártfogói szolgálatok legellentmondásosabb „aspektusa” ebben az időszakban a gazdátlan-ság volt. A felnőttkorúak pártfogói szolgálata nem volt integrált része egyik minisztériumnak vagy közigazgatási intézménynek sem, tevékenységük így „idegen” maradt mind a bünygi, mind a szociális szervezetek számára. A szociális szféra a „hatósági jelleg” miatt nem tekintette magáénak, míg a bünygi szervezetek a „szociális munka jellege” miatt idegenkedtek tőle. Ez a kettősség folyamatosan jelezte az elkerülhetetlen változás szükségességét.⁴⁹

6. A magyar pártfogó felügyelet 2003. évi reformja

A 2003-as év jelentős fordulópontot hozott a pártfogó felügyelői rendszer történetében, amikor átfogó reform keretében megkezdődött egy egységes, központilag irányított szolgálat kiépítése. Hatvani Erzsébet a 2003-ban újonnan létrehozott Pártfogó Felügyelői Szolgálat igazgatója tanulmányában a pártfogó felügyelt reformját három részre osztotta. Az első részt előkészítő szakasznak nevezi, mely az elmúlt évtizedek alatt született elméleti munkák, kutatások eredményeinek, nemzetközi és hazai tapasztalatoknak az összegyűjtését, illetve gyakorlati tevékenységekbe történő adaptálását tette lehetővé. Ennek a munkának az elvégzése elsősorban Gönczöl Katalin és Kerezsi Klára nevéhez fűzhető.⁵⁰ Véleménye szerint az első szakaszra szervesen épül a második szakasz, melynek során megteremtődött annak a lehetősége, hogy egy egységes pártfogó felügyelői szolgálat intézményi kiépítése megkezdődjön. A második szakasz a *Pártfogó Felügyelői Szolgálat felállításának és működésének szabályozási elveiről* szóló 1183/2002. (X. 31.) kormányhatározattal indult, amely előírta az igazságügy-miniszternek, hogy az egységes intézmény létrehozása és kiépítés kapcsán szükséges jogszabályalkotási tevékenységeket végezze el. A kormányhatározat a jogszabályalkotási kötelezettségen túl előírta, hogy a fiatalkorú és felnőttkorú pártfogó felügyelőket egy egységes szervezeti

struktúrába szükséges integrálni, létre kell hozni a Pártfogó Felügyelői Szolgálatot, illetve annak országos és megyei hivatalait. Az egységes működés érdekében képzési és továbbképzési előírások szükségességét is előírta, valamint konkrét létszámokban határozta meg, hogy a pártfogó felügyelők a hatékonyság és eredményesség érdekében egy időben maximum hány fő pártfogoltal foglalkozhatnak. Ezen létszámok maximuma fiatalokkal dolgozó pártfogó felügyelő esetén 45 fő, míg felnőttkorúakkal foglalkozó pártfogó felügyelő esetén 65 fő volt. A második szakasz eredményeképpen megszületett a *pártfogókra vonatkozó egyes törvények módosításáról* szóló 2003. évi XIV. törvény,⁵¹ amely értelmében 2003. július 1-én az addig szétagolt pártfogói szervezetből országosan azonos színvonalú tevékenységet végző, egységes szakmai követelmények alapján működő, központi irányítású Pártfogó Felügyelői Szolgálat jött létre. Mind a bíróságokon, mind a közigazgatási hivatalok gyámhatósági osztályán dolgozó pártfogó felügyelőket az újonnan létrejött Pártfogó Felügyelői Szolgálatba integrálták. A 2003. évi XIV. törvény az integrációval egyidőben megszüntette a társadalmi és hivatásos pártfogó fogalmat, és egységesen pártfogó felügyelő elnevezést vezetett be.⁵² Ez a változás azonban nem az addig társadalmi pártfogóként működő személyek pártfogó felügyelővé válását, hanem ennek a közösségi elemnek a megszüntetését jelentette. Az új rendszerben a központi irányítás feladatát az Igazságügyi Minisztérium Pártfogó Felügyelői Szolgálat Országos Hivatala látta el, melynek területi szervei lettek a megyei hivatalok. A megyei hivatalokban ekkor még külön osztályba tagozódva, önálló osztályvezetéssel végezték feladatukat a fiatalkorú és a felnőttkorú pártfogoltakkal dolgozó pártfogó felügyelők. A harmadik szakaszt Hatvani Erzsébet az egységes szakmai elvárások, irányelvek, célok alapján működő pártfogó felügyelői szolgálatok megteremtődésében látta, egy olyan egységes szervezetrendszer kiépülését, mely képes adekvát választ adni a kihívásokra.⁵³

7. 2004-től napjainkig: szervezeti és feladatbővülési változások

A 2003-as reformot követően a pártfogó felügyelői szolgálat működése tovább alakult, amit újabb szervezeti és feladatköri bővülések jellemeztek az elkövetkező években. 2004. január 1-jén névváltozásra került sor, ettől kezdve mint Igazságügyi Minisztérium Pártfogó Felügyelői és Jogi Segítségnyújtó Szolgálat folytatta működését a hivatal. Ennek oka a *jogi segítségnyújtásról* szóló 2003. évi LXXX. törvény,⁵⁴ amellyel a kormány célja az volt, hogy létrejöjjön a szociálisan rászoruló számára egy olyan intézményrendszer, amelyben a támogatók szakszerű jogi tanácsadást és eljárásjogi képviselést kaphatnak jogaik érvényesítésére. Az intézményrész a Pártfogó Felügyelői Szolgálattal összevontan alakult meg. Az intézkedés továbbra sem érintette azt a szakmai irányt, hogy a fiatalokkal és felnőttkorúakkal dolgozó pártfogó felügyelők munkáját differenciáltan kell kezelni.

A 2003. július 1-jei reform után 2006. január 1-jével ismételtén szervezeti átalakításra került sor, megalakul az Igazságügyi Hivatal, mely a pártfogó felügyelettel kapcsolatos feladatok mellett jogutódja lett a 2006. január 1-jével megszűnt Központi Kárrendezési Irodának, valamint a 2005. évi CXXXV. törvény⁵⁵ szerint 2006. január 1-jétől ellátta az áldozatsegítési feladatokat is.

Az Igazságügyi Hivatal feladatköre újabb feladattal bővült 2007. január 1-jét követően, a *büntetőeljárás módosításáról* szóló 2006. évi LI. törvény⁵⁶ a büntetőeljárás jog rendszerébe iktatta a mediáció keretszabályait. A közvetítői eljárásokat 2007. január 1-jétől az erre külön kiképzett pártfogó felügyelők folytatják le. 2007-re tehát a kezdetben csak pártfogó felügyelőket foglalkoztató szervezetből egy jóval nagyobb szervezet jött létre, ahol a pártfogó felügyelői tevékenységeken túl áldozatsegítési feladatokat, jogi segítségnyújtással kapcsolatos feladatokat és mediációs tevékenységet is elláttak. E fejlemények jogtörténeti szempontból is jelentősek, hiszen azt jelzik, hogy a pártfogó felügyelet túllépett hagyományos, szankciókhoz kapcsolódó keretein, és a büntető igazságszolgáltatás preventív, valamint helyreállító (resztoratív) irányait is magába olvasztotta. Az intézmény immár nem csupán az elítéltek társadalmi visszailleszkedését segíti, hanem aktív szerepet vállal az áldozatvédelemben és a konfliktusok alternatív feloldásában is. Ez a szemléletváltás a modern európai kriminálpolitikai trendekhez való illeszkedést is tükrözi.⁵⁷

Az újabb nagyobb mértékű változás a *fővárosi és megyei kormányhivatalokról, valamint a fővárosi és megyei kormányhivatalok kialakításával és a területi integrációval összefüggő törvénymódosításokról* szóló 2010. évi CXXVI. törvény,⁵⁸ valamint a *pártfogó felügyelői, jogi segítségnyújtási, áldozatsegítési és kárpótlási feladatokat ellátó szervekről* szóló 322/2010. (XII. 27.) Korm. rend. jelentette. A jogszabályi rendelkezések alapján az addig külön hivatalként működő Igazságügyi Hivatal területi szervei, a megyei igazságügyi hivatalok beolvadtak a megyei (fővárosi) kormányhivatalok szervezetébe. A kormányhivatali szervezetrendszerben az integrációt követően több változásra is sor került, a kezdeti szakigazgatási szerv keretei között működő pártfogó felügyelői tevékenységből mára a megyei (fővárosi) kormányhivatalok valamely főosztálya alá tartozó osztályba szerveződve látják el feladatukat a pártfogó felügyelők. Továbbá 2015. január 1. napjától újabb feladattal bővült a pártfogó felügyelői tevékenységi kör: a *gyermekvédelemről és a gyermekvédelmi igazgatásról* szóló 1997. évi XXXI. törvény⁵⁹ változtatása nyomán a megelőző pártfogás a magyar jogrendszerbe gyermekvédelmi intézkedésként került bevezetésre, de ennek végrehajtása is a pártfogó felügyelők feladatává vált.

További nagy léptékű változást jelentett a pártfogó felügyelői szakmában a feltételes szabadságra bocsátott személyek pártfogó felügyeletének végrehajtását érintő intézkedés. Az *egyes törvényeknek a belügyminiszter feladat- és hatáskörével összefüggő módosításáról* szóló 2014. évi XXX. törvény⁶⁰ rendelkezései értelmében 2014. augusztus 9-től a pártfogó felügyelői szolgálat feladat- és hatáskörébe tartozó, tevékenységek közül a feltételes sza-

badtság tartamára törvény alapján fennálló vagy elrendelt pártfogó felügyelettel kapcsolatos pártfogó felügyelői feladatok végrehajtása a büntetés-végrehajtás szervezetéhez került át. Az intézkedés hatására a 2003-ban egységesített pártfogó felügyelői szervből ismételtén egy kettéválasztott pártfogó felügyelői tevékenység jött létre.

Összegezve tehát az elmúlt két évtizedben a pártfogó felügyelet szervezeti és feladatköri bővülése folyamatos volt: jogi segítségnyújtás, áldozatsegítés, mediáció, megelőző pártfogás, valamint a feltételes szabadságra bocsátottak felügyeletének átszervezése. A szakmai misszió ugyan változatlan maradt, de a szervezeti integrációk és szétválások eredményeként ma két nagy állami intézmény (kormányhivatalok, büntetés-végrehajtás) között oszlik meg a pártfogó felügyelet ellátása.

8. Összegzés

A magyar pártfogó felügyelet története jól példázza, miként alakult át egy eredetileg civil kezdeményezésből állami feladattá váló, folyamatosan változó és alkalmazkodó jogintézmény. A 19. században kibontakozó rabsegélyezés, majd a *patronage* egyesületek megjelenése teremtette meg az alapokat, ahol már a kontroll és támogatás kettősége is megjelent. A *Csemegi-kódex* pénzügyi szabályozásai, majd az I. Büntetőnovella jogi keretei lehetővé tették, hogy a pártfogó felügyelet a büntető igazságszolgáltatás részévé váljon, különösen a fiatalok esetében.

A világháborúk és a szocialista korszak jelentős törést okoztak, az 1950-es években a pártfogás háttérbe szorult, majd az 1970-es évektől ismét elismerték szükségességét, de a szervezeti kettősség és a széttagoltság sokáig jellemezte a rendszert. A rendszerváltás után a szakmai kritikák középpontjában az egységes irányítás, a támogatórendszer hiánya és a szakmai standardok megteremtésének szükségessége állt. A 2003-as reform hozta el az országosan egységes, központi irányítású Pártfogó Felügyelői Szolgálatot, amely szakmai és szervezeti szempontból is új korszakot nyitott.

A 2000-es években a pártfogó felügyelet feladatköre jelentősen bővült: jogi segítségnyújtás, áldozatsegítés, mediáció és megelőző pártfogás is a rendszer részévé vált. Ugyanakkor a 2010-es években a szervezeti integrációk és szétválások ismét fragmentálták a rendszert, ma a pártfogó felügyelet két nagy intézmény, a kormányhivatalok és a büntetés-végrehajtási szervezet között oszlik meg, különböző célcsoportokkal és eltérő szakmai fókuszokkal.

A történeti ív végig azt mutatja, hogy a pártfogó felügyelet missziója – a bűnméltés megelőzése, a társadalmi reintegráció elősegítése – változatlan maradt, de a kontroll és támogatás aránya, valamint az intézményi keretek folyamatosan igazodtak a társadalmi, jogi és politikai környezethez. A jelenlegi kettős rendszer új kihívásokat jelent, ugyanakkor lehetőséget is ad a szakmai specializációra és a célzottabb segítségnyújtásra. A magyar pártfogó felügyelet története így egyszerre példa a jogintézmények adaptációs képességére és a társadalmi szükségletekhez való rugalmas igazodásra.

MITROVICS, ZOLTÁN

Historischer Überblick über die Bewährungshilfe in Ungarn

(Zusammenfassung)

Das Ziel dieser Studie ist es, die historische Entwicklung der ungarischen Bewährungshilfe darzustellen und dabei ihre Entwicklung von den Initiativen zur Unterstützung von Gefangenen im 19. Jahrhundert bis zu ihrer modernen Ausprägung im Strafrecht nachzuzeichnen. Der Autor analysiert frühe Verweise auf die Nachsorge in den Werken von József Eötvös, Ferenc Deák und Ferenc Finkey und widmet den Aktivitäten von Pál Angyal, die zur Gründung der Nationalen Vereinigung der Patronatsgesellschaften führten, besondere Aufmerksamkeit. Die Stu-

die untersucht Veränderungen im staatlichen und gesellschaftlichen Engagement, das Gleichgewicht zwischen den Überwachungs- und Unterstützungsfunktionen der Bewährungshilfe sowie die institutionellen Auswirkungen verschiedener historischer Epochen, insbesondere der beiden Weltkriege und der sozialistischen Ära. Ziel ist es, zu untersuchen, wie sich die Bewährungshilfe im Kontext der ungarischen Rechtsgeschichte als Institution mit doppelter Funktion – sowohl unterstützend als auch kontrollierend – entwickelt hat.

MITROVICS, ZOLTÁN

A Historical Overview of Probation Services in Hungary

(Abstract)

The aim of this study is to present the historical development of the Hungarian institution of probation supervision, tracing its evolution from 19th century prisoner aid initiatives to its modern embodiment in criminal law. The author analyses early references to aftercare in the works of József Eötvös, Ferenc Deák, and Ferenc Finkey, and pays special attention to the activities of Pál Angyal, which led to the establishment of the National Associa-

tion of Patronage Societies. The study examines changes in state and societal involvement, the balance between the supervisory and supportive functions of probation, and the institutional impacts of various historical periods, particularly the two World Wars and the socialist era. The objective is to explore how probation supervision developed as a dual-function institution – both supportive and controlling – within the context of Hungarian legal history.

Jegyzetek

- ¹ MEZEY Barna: Rabgondozás: segélyezés, Patronage-ügy, utógondozás: (a reszocializáció történelmi tendenciái). *Börtönügyi Szemle*, 1996. 4. sz. 144. p.; VÓKÓ György: Utógondozás: pártfogók és civil szervezetek. *Börtönügyi Szemle*, 1996. 2. sz. 61. p.
- ² NAGY Ferenc: Az utógondozás – pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In SZÜK László (szerk.): *Utógondozás. Pártfogó felügyelet*. (Tanulmánykötet 10.) Budapest, 1985. Igazságügyi Minisztérium, 34. p.; MEZEY 1996. 144. p.
- ³ ANGYAL Pál: A patronage. *Jogállam*, 1909. 7. sz. 488. p.
- ⁴ Kép forrása: FORRÓ Pál: A Stúdió színházából. A szociológus. *Magyar Rádió Ujság*, 1928. (április 8.) 15. sz. 4. p.; Arcanum Ujságok
- ⁵ KEREZSI Klára: A hazai pártfogó szolgálat átalakítása. *Belügyi Szemle*, 2002. 2–3. sz. 186. p.; KALMTHOUT, van Anton M. – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems: A comparative overview. In KALMTHOUT, van Anton M. – DURNESCU, Ioan (Eds.): *Probation in Europe*. 2008. Wolf Legal Publishers. 5. p. https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2018/10/20081_Chapter_1_Comparative_overview.pdf.
- ⁶ NAGY 1985. 34. p.
- ⁷ Uo. 35. p.
- ⁸ 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettek-ről és vétségekről.
- ⁹ MEZEY 1996. 137. p.
- ¹⁰ NAGY 1985. 40. p.
- ¹¹ ANGYAL 1909. 489. p.
- ¹² VARGA NAGY István: Régi rabsegélyező egyleteink és a modern patronázs munka (3. rész). *Bűnügyi Szemle*, 1913. 8. sz. 386. p.

- ¹³ DÁVID Lilla: A pártfogás hazai fejlődésének története. A rabsegélyezéstől az 1978-as Btk. hatálybalépéséig. *Jogtörténeti Szemle*, 2014. 1. sz. 20. p.; VARGA NAGY István: Régi rabsegélyező egyleteink és a modern patronázs munka (1. rész). *Bűnügyi Szemle*, 1913. 6. sz. 278. p.
- ¹⁴ KEREZSI 2002. 188. p.
- ¹⁵ NAGY 1985. 41. p.
- ¹⁶ 27.100/1909. I. M. sz. rendelet a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról szóló 1908: XXXVI. törvénycikknek a fiatalokúakra vonatkozó második fejezetében foglalt rendelkezések végrehajtásáról.
- ¹⁷ DÁVID Ferenc: A pártfogó felügyelet a gyakorlatban. *Magyar Jog*, 1968. 12. sz. 728. p.
- ¹⁸ 27.100/1909. I. M. sz. r. 6. §.
- ¹⁹ Uo. 13. §.
- ²⁰ NAGY 1985. 59. p.
- ²¹ BAKONYI Kálmán: A próbára bocsátás. *Bűnügyi Szemle*, 1913. 8. sz. 390. p.
- ²² FINKEY Ferenc: A patronage a háború alatt és a háború után. *Bűnügyi Szemle*, 1915. 9. sz. 388. p.
- ²³ DÁVID Lilla: *A hazai pártfogó felügyelet intézkedésének szerepe a fiatalokúak bünelkövetésének megelőzésében*. Doktori értekezés. Pécs, 2013. Pécsi Tudományegyetem. PTE ÁJK Doktori Iskola. 68. p.; HOLLÓSVÖLGYI Máté: A magyar pártfogás története. *Magyar Rendészet*, 2023. 2. sz. 130. p. DOI: <https://doi.org/10.32577/mr.2023.2.7>.

- ²⁴ 1.105/1954. (XII. 17.) sz. minisztertanácsi határozat a *Büntetésvégrehajtási Szabályzat* kiadásáról.
- ²⁵ NAGY 1985. 44. p.
- ²⁶ 55/1960. (XII. 22.) sz. korm. rendelet a *börtönből szabadult személyek munkába állításáról*.
- ²⁷ 12/1965. (VII. 11.) sz. korm. rendelet a *szabadságvesztésből szabadult személyek munkába állításáról*.
- ²⁸ VÓKÓ György: Utógondozás: pártfogók és civil szervezetek. *Börtönügyi Szemle*, 1996. 2. sz. 52. p.
- ²⁹ VÁGI Kata Franciska: A pártfogó felügyelet intézményi változásai az 1900-as évektől napjainkig. *Jog–Állam–Politika*, 2023. 4. sz., 178. p. DOI: <https://doi.org/10.58528/JAP.2023.15-4.175>.
- ³⁰ DÁVID 1968. 725. p.
- ³¹ 131/1970. (M. K. 15.) MM utasítás a *hivatásos pártfogó felügyelet szervezéséről és feladatairól*.
- ³² VÓKÓ György: Elmélkedés a pártfogó felügyeletről. *Börtönügyi Szemle*, 2003. 1. sz. 53. p.
- ³³ NAGY 1985. 59. p.
- ³⁴ 1975. évi 20. törvényerejű rendelet a *szabadságvesztésből szabadult személyek utógondozásáról*.
- ³⁵ Uo. 2. § (1) bekezdés.
- ³⁶ Uo. 3. §.
- ³⁷ 1979. évi 11. törvényerejű rendelet a *büntetések és az intézkedések végrehajtásáról*.
- ³⁸ Uo. 97.§ (1) bekezdés.
- ³⁹ ILLÉS Tiborné: Két évtized: pártolándók a pártfogók is. *Börtönügyi Szemle*, 1996. 1. sz. 80. p.
- ⁴⁰ Uo.
- ⁴¹ 1979. évi 11. tvr. 114. § (1) bekezdés.
- ⁴² KEREZSI Klára – Kó József: *A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai*. Budapest, 2006. Budapesti Szociális Forrásközpont, 11. p.
- ⁴³ KEREZSI Klára: A pártfogás dilemmája: kontroll vagy segítő kapcsolat? *Esély – Társadalom és szociálpolitikai folyóirat*, 1990. 5. sz. 57. p.
- ⁴⁴ VATHY Ákos: Az alternatív büntetési formák és a pártfogó felügyelet. *Rendészeti Szemle*, 1992. 4. sz. 27. p.
- ⁴⁵ ÖRDÖGH László: Gondolatok a pártfogó felügyeletről. *Magyar Jog*, 1992. 2. sz. 95. p.
- ⁴⁶ Az 1979. évi 11. sz. tvr. 94. § (2) bekezdés alapján: A rendőrség közreműködése során bejegyzí a pártfogolt személyi igazolványába az intézkedéssel kapcsolatos rendelkezéseket...
- ⁴⁷ DÉR Mária: Vádirat a pártfogó felügyelet tárgyában. *Belügyi Szemle*, 1990. 10. sz. 31. p.
- ⁴⁸ KEREZSI 2002. 189. p.
- ⁴⁹ DÁVID 2013. 92. p.
- ⁵⁰ HATVANI Erzsébet: Reform közben. In BORBÍRÓ Andrea – BOTH Emőke (szerk.): *Kriminológiai Közlemények 62*. Budapest, 2006. Magyar Kriminológiai Társaság, 7. p.
- ⁵¹ 2003. évi XIV. törvény a *pártfogókra vonatkozó egyes törvények módosításáról*.
- ⁵² DÁVID 2013. 95. p.
- ⁵³ HATVANI 2006. 7. p.
- ⁵⁴ 2003. évi LXXX. törvény a *jogi segítségnyújtásról*.
- ⁵⁵ 2005. évi CXXXV. törvény a *bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről*.
- ⁵⁶ 2006. évi LI. törvény a *büntetőeljárás módosításáról*.
- ⁵⁷ DÁVID 2013. 40. p.
- ⁵⁸ 2010. évi CXXXVI. törvény a *fővárosi és megyei kormányhivatalokról, valamint a fővárosi és megyei kormányhivatalok kialakításával és a területi integrációval összefüggő törvénymódosításokról*.
- ⁵⁹ 1997. évi XXXI. törvény a *gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról*.
- ⁶⁰ 2014. évi XXX. törvény egyes törvényeknek a *belügyminiszter feladat- és hatáskörével összefüggő módosításáról*.

